

**Ενότητα. Μεθοδολογικά ζητήματα διδασκαλίας της ξένης λογοτεχνίας από
μετάφραση
Κείμενα για το Ανθολόγιο Νεότερης Ευρωπαϊκής Λογοτεχνίας**

12. Άννεκε Ιωαννάτου, "Η ευρωπαϊκή λογοτεχνία και ευρωπαϊκοί δείκτες", *Ριζοσπάστης*, 13 Νοεμ. 1999, σ. 24.

Κείμενο

Η "Νεώτερη Ευρωπαϊκή Λογοτεχνία", μάθημα επιλογής για τη Β' τάξη του Ενιαίου Λυκείου άξιζε μία επιστημονική συνάντηση. Αυτή έγινε, στις 8-9 Οκτώβρη, από κοινού οργανωμένη από το Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας και την Πανελλήνια Ένωση Φιλολόγων με τίτλο: "Η διδασκαλία της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση".

Στη συνάντηση αυτή το εν λόγω βιβλίο έμεινε ουσιαστικά έξω από κάθε κριτική. Ήταν το άκριτα δοσμένο. Οι τόνοι κριτικής που ακούστηκαν, αφορούσαν ως επί το πλείστον τεχνικά θέματα υποστήριξης του μαθήματος και όχι το περιεχόμενο των επιλεγμένων κειμένων.

Οι ομιλίες, που αυτές καθ' αυτές ήταν πολύ ενδιαφέρουσες, επιβεβαίωσαν ωστόσο τη γενική τάση, τη γενική ιδεολογική κατεύθυνση του βιβλίου (δύο από τους ομιλητές, άλλωστε ανήκουν στους συντάκτες του): Στη μεγάλη πλειοψηφία τους τα κείμενα ωθούν σε μια εσωστρεφή στάση απέναντι στη ζωή, τείνουν να καλλιεργήσουν το μεταφυσικό στοιχείο, τη βύθιση στα εσώψυχα και κρατούν τον αναγνώστη μακριά από εξεγερσιακά ερεθίσματα, από μια άμεση συνειδητοποίηση της πραγματικότητας και μια ενδεχόμενη δημιουργική σύγκρουση μαζί της. Μην παρεξηγούμαστε: Δε ζητάμε όλο επαναστάσεις και σοσιαλιστικό ρεαλισμό, αλλά να λείπει τελείως; Ούτε το γεγονός, ότι στην επιλογή βρίσκονται και ονόματα σαν τους Μαγιακόφσκι, Μπρεχτ, Λόρκα δεν μπορεί να αποτελέσει άλλοθι, διότι οι σχολιασμοί που υπάρχουν σε κάθε κείμενο για να κατευθυνθεί το μυαλό των μαθητών σβήνουν κι εκεί το επαναστατικό μήνυμα και, όπως στην περίπτωση του Μαγιακόφσκι, γίνεται και αντικομμουνιστικό: "Η ματαίωση των προσδοκιών της κομμουνιστικής επανάστασης..." και "...η διάψευση των επαναστατικών ελπίδων...".

Δεν μπορούμε, φυσικά, μέσα στα πλαίσια ενός σημειώματος, που σκοπεύει να είναι μια σύντομη ενημέρωση, να σταθούμε σε πολλά παραδείγματα, αποκαλυπτικά για την ιδεολογική προπαγάνδα, που επιχειρείται μέσα από άλλο ένα σχολικό βιβλίο, σ' αυτή την περίπτωση στηριγμένο από μια ολόκληρη επιστημονική συνάντηση.

Η επιλογή κειμένων στα σχολικά βιβλία που αφορούν τη διαμόρφωση της συνείδησης του μελλοντικού πολίτη, προσφέρεται σαν μια πιο έμμεση και πιο ραφιναρισμένη μέθοδος ιδεολογικής επίδρασης απ' ό,τι η άμεση ανάπτυξη ιδεών. Ενώ η τελευταία καταντάει ευκολότερα χοντροκομμένη και αντικρούεται με άμεσα επιχειρήματα, η πρώτη κρύβεται πολλές φορές πίσω από υψηλής ποιότητας προϊόντα αισθητικής και πνευματικής λειτουργίας. Πίσω από την (αριθμητική μονάχα) ποικιλία κειμένων και με την επίφαση του πλουραλισμού κρύβεται η μονομέρεια μιας ύπουλης

προπαγάνδας, που έχει βάλει στο στόχαστρο τη συνείδηση των μαθητών και που κατευθύνει τον τρόπο σκέψης των μελλοντικών "Ευρωελλήνων" πολιτών.

Η κριτική μας δεν αφορά τόσο τα παρόντα στο βιβλίο κείμενα, αλλά τα απόντα, ακριβώς γιατί απουσιάζουν. Και μη μας πει κανείς, ότι δεν υπάρχουν καλές μεταφράσεις των Αραγκόν, Ρομέν Ρολάν, Στέφαν Τσβάικ κι άλλων δημιουργών αριστουργημάτων... Μα δε μετράει η αντιπροσωπευτικότητα, διαβάζουμε έκπληκτοι στον Πρόλογο, στον οποίο οι ίδιοι οι συντάκτες του βιβλίου παραδέχονται, έμμεσα, την εξόφθαλμη στενότητα του φάσματος των επιλεγμένων κειμένων: "Στόχος των επιμελητών δεν ήταν η αντιπροσωπευτική εκπροσώπηση των σημαντικότερων συγγραφέων της Ευρώπης βάσει εγκυκλοπαιδικών ή άλλων συναφών κριτηρίων, αλλά η δημιουργία μιας αξιόπιστης ανθολογίας, ικανής να λειτουργήσει ως μέσο εξοικείωσης με την ευρωπαϊκή λογοτεχνία και να προσφέρει ερεθίσματα για κριτική σκέψη. Βασικό κριτήριο για την επιλογή των κειμένων ήταν η λειτουργικότητα και η λογοτεχνική αξία των **ευρισκόμενων** ελληνικών μεταφράσεων" (Υπογράμμιση δική μου).

Αλλά εδώ αποσιωπήθηκε ολόκληρο φάσμα καλά στα ελληνικά μεταφρασμένων αριστουργημάτων της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας. Και γιατί η αντιπροσωπευτική εκπροσώπηση έρχεται σε αντίφαση με την αξιοπιστία; Τουλάχιστο, αυτό βγαίνει από την παραπάνω διατύπωση. Δηλαδή, αν ήταν "αντιπροσωπευτική" η επιλογή, δε θα ήταν αξιόπιστη; Αρχίζουμε να τρέφουμε υποψίες σ' ό,τι αφορά εκείνο, που οι επιμελητές θεωρούν "αξιόπιστο", βλέποντας και τη γενική τάση των κειμένων, που επιλέχτηκαν.

Παραδεχόμαστε, ότι το "αντιπροσωπευτικό" είναι κριτήριο αρκετά υποκειμενικό, αλλά γι' αυτό το λόγο δεν το ξεγράφεις κιόλας φτάνοντας στην άλλη άκρη. Και γιατί μια αντιπροσωπευτική επιλογή δε θα μπορούσε να "λειτουργήσει ως μέσο εξοικείωσης με την ευρωπαϊκή λογοτεχνία, ικανή να προσφέρει ερεθίσματα για κριτική σκέψη;" (βλ. ως άνω παράθεση).

'Άλλες (και καλές!) ελληνικές μεταφράσεις δεν υπήρχαν δηλαδή;

Ο υπότιτλος του βιβλίου είναι "Ανθολόγιο Μεταφράσεων". Όχι ανθολόγιο κειμένων, πεζογραφίας, ποιημάτων κλπ. Μήπως πρόκειται για μια προσπάθεια για να δικαιολογηθεί - μέσω της εξάρτησης από τις υπαρκτές μεταφράσεις - μια συγκεκριμένη τακτική επιλογής με συγκεκριμένους ιδεολογικούς στόχους; Είναι τόσα και τόσα τα καλά μεταφρασμένα έργα που θα διαπαιδαγωγούσαν τους μαθητές στην κατεύθυνση της κοινωνικής συνειδητοποίησης.

Στόχος του βιβλίου, όπως ειπώθηκε στη συνάντηση, ήταν οι μαθητές να εξοικειωθούν μ' έναν ποιοτικό, κριτικό λόγο, να προσκληθούν σε διάλογο και να γράφουν τα στοιχεία του διαλόγου, κάτι το οποίο τους αναγκάζει να οργανώσουν το υλικό σε γραπτό λόγο. Να σπάσει η "γνωστή μας αγωνιστική αγκύλωση", όπως λέχθηκε,

Η λέξη "αγκύλωση" φέρνει συνειρμούς. Μήπως ο στόχος είναι οι μαθητές να παρατήσουν τα "συνθήματα του αγώνα" και να στραφούν στα εσώψυχά τους; Οι αγκυλώσεις να μην είναι αναγνωστικές μονάχα; Να αποτραπούν και τα Ελληνόπουλα από την "ντεμοντέ" κοινωνική και πολιτική συνειδητοποίηση και να γίνουν πιο πολύ "Ευρωπαίοι πολίτες"; Να μη βγαίνουν στους δρόμους;

Αυτό, όμως, πώς θα γίνει κόντρα στο ρεύμα της ίδιας της πραγματικότητας με τις πλέον άθλιες εξελίξεις στον τομέα της Παιδείας;

Μια ομιλήτρια στην παραπάνω συνάντηση αναφέρθηκε σε μία ρήση του σουρεαλιστή ποιητή Εγγονόπουλου: Η τέχνη και η ποίηση μας βοηθούν να πεθάνουμε.

Ίσως αυτό είναι αρκετά χαρακτηριστικό για το πνεύμα της επιλογής των κειμένων κι ας φαίνεται υπερβολικό.

Μ' όλο το σεβασμό για τον Εγγονόπουλο ρωτάμε τι να κάνεις, όμως, αν θέλεις να ζήσεις και να παλέψεις; Ήδη αυξάνεται ανησυχητικά ο δείκτης των αυτοκτονιών (των άμεσων και των αργών με τα ναρκωτικά) στην ελληνική νεολαία. Δηλαδή, να πιάσουμε, και σ' αυτό, τους ευρωπαϊκούς δείκτες;